

Marifat

1931-yildan chiqa boshlagan • e-mail: info@marifat.uz • 2021-yil 4-avgust, chorshanba № 31 (9356)

Xalq ziyolilari gazetasi

O'qituvchi
nimani
o'ylaydi?

Men 22 yil mobaynida 100 ga yaqin o'quvchinni fan olimpiadasiga tayyorlab, yana o'z ustimda tinimsiz ishlab, mahoratimni oshirib, darslarim samara bersin, o'quvchilarim hammadan bilimdon bo'lsin deb yangi-yangi metodlarni darsga joriy qilib yurgan ekanman...

Ammo Xalq ta'limi a'lochisi bo'lish uchun ijtimoiy tarmoqda o'tirib olib "like" yig'ishning o'zi yetarkan-ku...

Normamat ESHONQULOV

4 yil oldin xususiy maktabda ishlardim. To'g'ri, qog'ozbozlik, tadbirbozlik yo'q, sinfda o'quvchi soni 10 nafar edi. Maosh ham qoniqarli. Ammo keyinchalik davlat maktabiga o'tishga qaror qildim. Chunki o'qituvchi o'z ustida ishlashi uchun tadbirning, hujjatlarning, tekshiruvlarning ham alohida o'rmi bor ekan. Xususiy maktabda o'z bilganimcha ishladim, hech kim bezovta qilmadi. Natijam ham yaxshi edi, lekin davlat maktabini ma'qul ko'rdim.

Saida ELMURODOVA

Ijtimoiy tarmoqlardagi o'qituvchilar guruhlarini kuzata turib, ustozlarning muhokama mavzulari ham mavsumiy bo'lib qoldi deb o'yladim.

Mart-aprel — Attestatsiya.

May-iyun — Ustama.

Iyun-iyul — Vaksina olish.

Avgust-sentabr — Dars taqsimoti.

Davom ettiring...

Rahbaroy MELIBOYEVA

**Tilimizning uzoq ildizlari
tutashgan bir til: xalach tili**

7-bet

**Oliy ta'lim og'usini
maktablarga sochmang!**

**Orzuga ayb yo'q
yoxud yangi o'quv yili
oldidan eski xayollar**

5-bet

Maktab yaxshimi yoki molbozor?

2-bet

Dolzarb mavzu

MAKTABDA FIZIKA:

muammo va takliflar

○ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 19-martdagi "Fizika sohasidagi ta'lim sifatini oshirish va ilmiy tadqiqotlarni rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori bilan 2021-2023-yillarda fizika fanlari bo'yicha ta'lim sifatini oshirish va fizika sohasidagi ilmiy tadqiqotlarning natijadorligini ta'minlash bo'yicha kompleks chora-tadbirlar dasturi tasdiqlandi.

Hayotimiz, har bir harakatimiz fizika bilan bog'liq. Tinch turgan har bir jism ayni paytda harakatda. Bu mantiqni bizga fizika fani isbotlab beradi. Elementar zarradan tortib, bizni o'rab turgan galaktikagaacha bo'lgan obyektlar va turli-tuman hodisalarni bizga fizika fani o'rgatadi. Fizikani o'rganish insonlarning bilish va mantiqan fikrlash qobiliyatlarini rivojlantiradi.

Fizikadan davr talablariga mos ravishdagi bilimlarga ega bo'lmasdan, Vatanimiz ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishining uzoq muddatli maqsadi va vazifalarini yechishga erishib bo'lmaydi. Hozirgi kunda ham fizika fani umumiy o'rta ta'lim maktablarida eng muhim va asosiy fanlardan biri hisoblanadi. Shunday bo'lsada, maktablarda bu fanni o'qitishni rivojlantirish va uni o'rganish bilan bog'liq bir qator muammolar mavjud bo'lib, ushbu muammolarni quyidagi asosiy guruhlariga birlashtirish mumkin. Maktab fizika xonalarini asbob va uskunalar bilan ta'minlash muammosi ko'p. Jumladan, o'quv dasturlarida berilgan barcha namoyishli tajribalar, uy sharoitida bajarilishi mumkin bo'lgan tajribalar XXI asr fan-texnika taraqqiyoti darajasidagi laboratoriya ishlari va namoyish tajribalari ko'rsatilishi va bajarilishi uchun zarur laboratoriya va multimedia asbob va uskunalar yaratilishi va fizika laboratoriyasida mavjud bo'lishi lozim.

Zamonaviy kompyuterlar, shu jumladan, internet tarmog'i ta'limda fizikani o'rganishda bir qator ijobiy xususiyatlarga ega. Xususan, animatsion fizik modellar bilan o'qitish dasturlari, kompyuterda namoyish etiladigan videolavhalar, avtomatlashtirilgan laboratoriya qurilmalari va boshqalar uzluksiz ta'limda fizika fanini o'qitishni zamonaviy darajasini oshiradi.

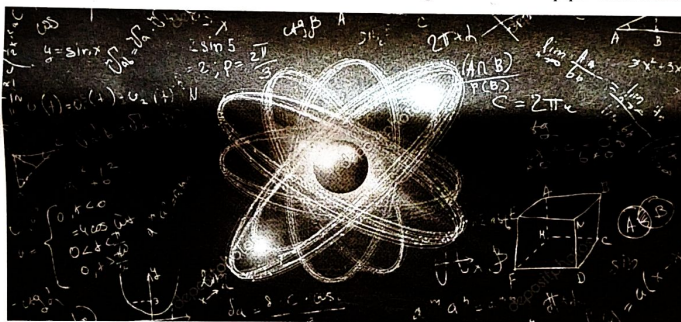
Fizika fanini o'qitish, zamonaviy texnologiyalar bilan ishlashni talab etadi. Fizika dasturlari o'tgan asr qobig'ida shakllantirilgan bo'lsa, davr talablariga muvofiq ravishdagi sifatli ta'limni egalash imkoniyati bo'lmaydi. Ta'limning hozirgi kundagi muhim ko'rsatkichlaridan biri, uning sifati, qaysiki, xalqaro ekspertlar fikriga ko'ra, ta'lim jarayonini tashkil qilishga bog'liq. So'nggi yillarda bir qator rivojlangan mamlakatlar ta'lim tizimida o'z qarashlariga qarshi o'laroq, asta-sekin aniq va tabiiy-ilmiy fanlar sohasiga ko'proq e'tibor qaratmoqda. Lekin so'nggi yillarda mamlakatimizda aniq va tabiiy-ilmiy ta'lim sifati pasayganligi kuzatilmoqda. Bilimlarning bunday pasayib borish tendensiyasi butun dunyo bo'ylab ildiz otib, oxir-oqibat ta'lim krizisiga olib kelishi olimlar tomonidan e'tirof etilmoqda.

Bugungi kunda uzluksiz ta'lim tizimi, shu jumladan, umumta'lim maktablarida fizika fani ta'limiga salbiy ta'sir qiluvchi omillardan biri uni o'rganish uchun ajratilgan soat miqdorining kamligidir.

Mazkur soat miqdorini sinflar kesimida ko'paytirib uzluksizlik va uzviylik prinsipi asosida o'rganilishini yo'lga qo'yish lozim deb hisoblayman.

Muhim muammolardan yana biri — fanlararo ichki bog'lanishning yetishmasligidir. Ya'ni, fizikani o'rganishni amaldagi 6-sinf dan emas, 7-sinf dan boshlash maqsadga muvofiq.

Shunda fanlararo o'zaro ichki bog'lanish yuzaga kelib, uzluksiz va uzviylik prinsipi asosida tayyorlangan fizika ta'limi o'quv dasturi va darsliklari yaratiladi. Natijada, umumiy maktablarda fizikaning mexanika, molekulyar fizika va termodinamika asoslari, elektrodinamika, kvant fizikasi elementlari kabi bo'limlari o'quvchilarning bilish imkoniyatlariga moslashtirilgan ma'lumotlar o'rganiladi.

Bunda fizikaning har bir bo'limi alohida tushuntirish apparatiga ega bo'lib, ko'pchilik fizik hodisalarni sifatli qarab chiqishda ularning ko'pincha takrorlanish imkoniyatlarini chegaralaydi. Natijada moddiy olam jarayonlari va obyektlari o'rtasidagi tabiatda mavjud ichki bog'lanish o'quvchilar uchun aniq bo'lmagan bo'lib, ular diqqatidan chetga qolishga sabab bo'ladi. Birinchi navbatda, 9-11-sinf o'quvchilari bilan ishlash amaliyotidan ma'lum bo'lishicha, fizikadan masalalar yechishda matematik qiyinchiliklar paydo bo'ladi. Ushbu qiyinchiliklar quyidagi bir qator sabablardan kelib chiqadi. Masalan, fizikadan masala yechishda zarur bo'lgan o'quv material matematika kursidan o'rganilmagan yoki o'rganilgan bo'lsa ham u kerakli bo'lgan darajada qayta ishlamaganligi tufayli o'quvchilar ushbu materialni fizikadan masala yechishda qo'llay olmaydi yoki "Buni matematikadan o'rganilgan-ku, deb", e'tibordan chetga qoldiradilar. Birinchidan, ushbu muammo fizika va matematika o'rtasidagi fanlararo bog'liqlik e'tiborga olinmaganligi bo'lsa, ikkinchidan, ushbu fanlar o'quv dasturlari mazmuni o'rtasidagi mavzularni o'rganishdagi o'zaro bog'liqlik e'tibordan chetga qolganligidir.

Test tahlillaridan ma'lum bo'lishicha, bitiruvchilarning ko'pchiligi fizikaviy hodisalarni tushuntirishda jadval yoki grafik ko'rinishidagi ma'lumotlarni qayta ishlashda, turli jarayonlarning sodir

bo'lishida, fizik kattaliklarni o'zgarish tavsifini aniqlashda fizikaviy hodisalarni tushuntirish kabi topshiriqlarni bajarishda qiyinchiliklarga duch kelishadi. Fizika o'qitishda yuqori darajadagi muvaffaqiyatga erishishning muhim sharti bo'lib, barqaror darsliklarning mavjud emasligi hisoblanadi. Muammoning mohiyati shundan iboratki, amaldagi mavjud darsliklar davr talablariga javob bermaydi, o'quvchilar uchun qiziqarli emas, olam va texnika haqida yangi tasavvurlarni aks ettirmaydi, o'quvchilarning shaxsiy imkoniyatlarini amalga oshirishga yordam bermaydi. Kadrlar muammosi ham mavjud bo'lib, pedagogik yo'nalishdagi oliy ta'lim bitiruvchilari kerakli bilim va ko'nikmalarga ega emaslar. Ular fizika va pedagogik mutaxassisliklar intellektual o'sishiga qodir emas, shu bois ham fizika fani o'qituvchisi talablariga javob bera olmaydi. Natijada, maktablarda fizika fani o'qituvchilari yetishmaydi.

O'quvchilar uchun fizikani o'rganish tushunarli va ichki intiluvchan jarayon bo'lishi kerak. Buning uchun atrof-olamning universal tadqiqot metodlarini

o'quv dasturini amalga oshirish uchun zarur axborot resurslari bilan, shu jumladan, elektron formatda pedagog va o'quvchilarning faoliyatlarini optimalashtirish va ta'lim jarayoniga zamonaviy texnologiyalarni qo'llash;

— fizika o'qituvchilari kasbiy sifatini oshirish mexanizmi yordamida ularni moddiy va ijtimoiy qo'llab, shaxsiy pedagogik yondashuvlari va mualliflik dasturlarini yaratish va amalga oshirish;

— o'quv yili mobaynida fizika o'qituvchilari uchun doimiy ravishda stajirovka, seminar, mahorat saboqlarini tanlangan savollar bo'yicha tashkil qilingan maydonchalarda o'tkazish;

— bloklari bo'yicha fizik tajribalarni namoyish qilish;

— sinflar bo'yicha laboratoriya ishlarni o'tkazish; 9-, 10-, 11-sinflar uchun fizikadan praktikum ishlarni o'tkazish;

— zamonaviy ta'lim texnologiyalari va resurslarini qo'llash (turlari bo'yicha);

— barcha mavzu bloklari bo'yicha sifatli masalarni yechish usuli;

— kombinatsiyalashgan masalalarni yechish usuli;

— fizika kursi bo'yicha ayrim murakkab mavzularni bayon qilish metodikasi;

— maktab fizika kursi populyarizatorlari bo'yicha o'qituvchilarni aniqlash va usullarni o'zlashtirish bo'yicha murakkab mavzularni tushuntirish bo'yicha mahorat saboqlarini o'tkazish.

Fizikani o'rganishga bo'lgan qiziqishlarini oshirish uchun o'qitishni shaxsga yo'naltirilgan tarzda tashkil etish lozim. Bunda muqobil o'qitish an'analar o'rtasida munosiblarini tanlash, ilmiylik, tushunarlik, ta'lim standartlarining aniqligi, ta'baqalashtirish, fanlararo integratsiya asosiy o'rinda turadi.

Fizikani o'qitishda loyihalashtirish va tadqiqot usullari asosiy usul bo'lishi, ularning vazifalari o'quvchilarning kompetentligini rivojlantirishdan iborat bo'lishi zarur. Loyihalashtirish fizika ta'limi bilan birgalikda taxminan kundalik turmushdagi amaliyotga yaqin o'quv muammolarini yechish bo'yicha o'quvchini mustaqil ijodiy ishlashga majbur qiladi. Loyiha — laboratoriya sharoitida pedagog tomonidan tashkil qilingan yetarli darajada ishlab chiqilgan muhim harakatdir. Loyiha bilan ishlash natijasida kommunikativlik, ijtimoiy va fan kompetensiyalari shakllantiriladi. O'quvchilarning mustaqil ravishda ishlashlari: umumlashtirilgan javoblarni o'ldirishda, fizik praktikum ishlari va frontal laboratoriya ishlari bajarishda, masalalar yechish jarayonida asosiy nazariy materialni mustahkamlash va mustaqil ravishda takrorlashga asosiy e'tibor qaratilishi zarur.

Dars jarayonida o'quvchilarning darslik bilan mustaqil ishlashlariga katta urg'u berilishi kerak. Darslik bilan ishlash jarayonida o'rganilgan hodisa va jarayonlarni tushuntirish, material ichidan mantiqan bog'liqlikni tushunish va ko'rish, matndan asosiy materialni ajratish ko'nikmasini shakllantirish zarur. Asosiy o'quv material o'quvchilar tomonidan dars jarayonida o'zlashtirilishi zarur. Ushbu holat esa o'qituvchidan dars o'tish metodikasini o'ylab tashkil etishni talab qiladi. Yuqori sinflarda o'quv materialini suhbat yoki ma'ruza shaklida bayon qilish maqsadga muvofiq bo'ladi.

Agar ushbu konsepsiyaga oid muammolar batafsil ijobiy hal etilsa, fiziklar oldiga qo'yilgan vazifalarni bajarish imkoniyati tug'iladi.

Rahmatulla BEKIRZAYEV,
Jizzax davlat pedagogika instituti profes-
sori, fizika-matematika fanlari doktori,
Marjona MUSTAFOYEVA,
Jizzax davlat pedagogika
instituti talabasi